

Észre sem veszi, hogy nemcsak titkot nem rejt, de értelme sincs. Az eredeti szöveg s az igényes fordítás meggondolkodtat, nem adja, kínálja olyan egykönnyen magát. De „titka” Istenre utal. — Gondolom, ez az egyetlen példa is elég. A közérthetőség vagy épp a közérthetőség látszata kedvéért nem mondhatunk le arról, ami igehirdetésünknek és Istenről szóló tanúságtételünknek lényegéhez tartozik. Nevezete-

sen: nem mondhatunk le a titokról, amelynek tanúi, sáfárai és nem elszakítottai vagyunk. Az Ige testté lett, és köztünk lakozott, de nem azért, hogy titoktalanítsa Istent, hanem azért, hogy egészen közelünkbe hozza a titkot, és szavainkat, gesztusainkat, életünk eseményeit tegye a titok jelenlétének jevévé.

TÓTFALUSY ISTVÁN

SZÁZ ÉVE SZÜLETETT PAULER ÁKOS

Amidőn erre a századik évfordulóra gondolok, megelevenedik előttem az élő ember rengeteg változata. Látom a katedrán szuggesztíven előadni, emlékszem a kollokviumokon tanúsított segítőkészségére, követem lépteit a dunai propellerig, amikor az Egyetemről távozva átkel a folyón, hogy Országház utcai budai otthonába térjen. Esténként sokszor megfigyeltem a Bátyasétányon járkálni, annyira elmerülten, hogy a köszönéseket alig vette észre. Majd látom társaságban, ahol szellemes témavezetésével központtá vált, s alig tudtak megválni tőle. De mennyire más a kari értekezleteken. Kollégáitól tudom, hogy mindent szigorúan bírált, rendet követelt, megalkuvás nélkül. Elkísérem badacsonyi kúriájába is. Az első világháború utáni években ide járt pihenni. Családi kúria, de már régtől ő lakja egyedül. A háború előtt ritkán jött ide, inkább az Adrián nyaralt saját jachtján, melyen Egyiptomig is elhajózott. A végtelen tenger kötötte le, hiszen tudta, hogy a nagy görög bölcseleket jórészt a tenger szabad távlata nevelte. Megfigyeltem a Mátyás-templomban is. Hátrahúzódva, állva, elmerülten gondolkodott. A halála előtti utolsó két évben szeretett a városmajori kápolnába járni esténként. Arca ilyenkor gondokban fürdött, talán már a halál előszelével viaskodott.

Ha meggondolom, mennyiféle változat, és mégis egyugyanazon ember. Mert bármiféle változatban jelent meg, mindig a filozófia problémái foglalkoztatták. Ez annyira vérvé vált, hogy egyéni sorsának mindenfajta élményét kizárta életéből.

Nagy örökséggel indult. Beleszületett a tudományt alkotó ősök családjába. A Paulerek hármasság tudós generációt jelentenek. Nagyapja, Tivadar, akiről utcát is neveztek el, őt kormány igazságügyi minisztere, jogtudós, a polgári törvénykönyv előkészítője, a Kúria legfőbb ítélszéki bírója, a MTA másodelnöke stb. Apja, Gyula, az Országos Levéltár megszervezője és első igazgatója, történettudós, a MTA tagja stb.

Tanulságos a szellemi emelkedést megfigyelni. Amíg nagyapja a nemzet egyetlen vonalát, a jogot munkálta, apja már történettudománya révén kiszélesítette az alkotás zónáját az egész nemzetig. Ákos pedig bezárta a felfelé ívelés körét, a Mindenség szerkezetéig hatolt.

Tanulmányai az egész világot átfogták. Budapest, Lipcse, Berlin, Párizs, Athén, Róma jelzik a fővonalat. De bejárta a történeti bölcelet nagyjait is, Arisztotelészt, Platónit, Aquinói Szent Tamást és másokat. A tudós családi ősök és a nagy bölcselek alkották meg számára a belépőt saját tudományához.

Bölceleti rendszere megfogalmazza a Mindenség portréját. A Világegyetem szerinte egységes, fennállása abszolút, törvényei objektívek, működése tervszerű. E ponton nyomtatékkal rámutat, hogy mindez találkozik az Isteni Eszmével, ez a központosított abszolút objektív tervszerűség. Szerinte tehát a világi bölcelet és a vallásfilozófia a Mindenség ábrázolásában találkozik.

Tulajdonképpen mit is jelent ez a világkép? — teszi fel a kérdést. És így válaszol: — A Világegyetem egysége az egyetlen világi lehetőségét jelzi. A fennállás abszolút volta alátámasztja az egyetlen világ ábráját, hiszen az abszolút

központiságot, magábanállást jelent. A törvények objektivitása is ehhez igazodik. Gondolkodásunktól független valóságot tár elénk, mely önmagát igazolja. A működés tervszerűsége pedig betetőzője az Univerzum tökélyének, mert az összefüggések biztosításával egyetlen morzsányi erőt sem enged pusztulásba.

Pauler tovább kérdez. Vajon hol a helye ebben a világrétegben az embernek? Mit jelent számára a Mindenség egysége, abszolút fennállása, objektív törvényei és tervszerű működése? Így felel: — Az egyetlen világ ábrája az ember tudományos kutatásait határozott irányba tereli, megvédi a veszélyes elkalandozástól. Az abszolút fennállás alátámasztja az egyetlen világ felé való tájékozódást, hiszen az abszolút oly különállást jelent, mely semmihez sem viszonyítható. A törvények objektivitása megmenti az embert attól, hogy természettudományos vizsgálódásaiba beleszöje a maga szubjektív, esetleg hamis igazságokhoz vezető elgondolásait. A működés tervszerűségének felismerése nélkül pedig lehetetlenné válik tudománykomplexum felépítése, hiszen a már felfedezett és igazolt tételekre nem lehetne újabb tételeket építeni.

Pauler itt tovább megy. Mert szerinte ez az egységes, abszolút, objektív tervszerűségű világréteg nemcsak a természettudósokat segíti reális felfedezésekhez. A szellemtudományok művelői tudják, hogy az etikai világ is erre alapozza tetteit. Az etika is egységes, abszolút, objektív és tervszerű normákkal működik. Például egy bírói tárgyaláson minden tényt relativitástól mentes, objektív törvényszerűség alapján, következetes indoklással bírálják el. Általában áll ez minden, etikai normák által létrejött kormányzati ténykedésre is. Minden jogállam igyekszik ezt a célt megvalósítani, hogy etikai állammá is válhassék. Az államközi tárgyalások is etikai normák alapján bonyolódnak le, a kereteket legalábbis ez adja.

Rá kell mutatnunk, hogy Pauler Ákos bölcséleti tanítása nemcsak az objektivitás alapján álló rendszer, miként általában hiszik, hanem elsősorban etikai rendszer. És ennek az etikai rendszernek reális voltát mi sem bizonyítja jobban, minthogy a Világmindenség ábrájából vezette le, ezzel felismerve, hogy maga a Mindenség is bizonyos etikai sugalmazásokból áll, különben az ember nem építette volna rá fejlődése etikai irányát.

Itt érkezünk el Pauler Ákos bölcséletének legmélyebb lényegéhez. A lényeghez, mely nem egyéb, mint az ember etikai egysége a Világgal. A teremtés, a létrejövés, a fejlődés mind arra utal, hogy kezdettől fogva tervszerű az ember természeti lényének etikai lényévé való átalakulása. Ezt a folyamatot a vallások Isten célirányos közreműködésének tulajdonítják, világi bölcselők pedig az Abszolútum kibontakozásának nyilvánítják. De bármelyik álláspontot valljuk, a lényeg ugyanaz marad. Ez pedig az, hogy az ember függvénye az Univerzumnak s mégis etikai társadalmat alkotott. Pauler szerint a nyitott kérdés: miképp építhetett az ember, mint természeti lény, etikai kultúrát, ha maga a Világ teremtése nem adott példát erre? Miképp lehet tökéletesebb a teremtett a teremtőnél? És főként miképp minőségileg?

Pauler Ákos objektív etikai rendszere sok tudományos és társadalmi sikert hozott számára. A tudományos élet egyik központi alakja volt, megválasztották a Magyar Tudományos Akadémia elnökévé, a tanítványok elárasztották egyetemi előadásait. Műveit kiadták külföldön is, meghívták külföldi katedrára és akadémiai előadások tartására.

Hogy ez a hatás maradandónak mutatkozott, erre egy személyes példámot hozom fel. Halála után tíz évvel, a Népművelési Tanács *A Művelődés Útja* című előadássorozattal bízott meg, melyet fővárosunk legkülönbözőbb intézményeiben (liceumok, gimnáziumok, ipari telepek, gyárak stb.) kellett megtartanom. Mivel az előadássorozatot az újságok is hirdették, sokan jelentkeztek. Ely sokan azonban, hogy ezt nem tulajdonítottam saját munkám iránti elismerésnek. Megtudtam, hogy azért hallgatják annyian előadásaimat, mert Paulerről könyvet írtam, órá akarnak emlékezni.

Száz év telt el születése óta. Nagy idő, és mégsem az. Mert biztos vagyok abban, hogy ameddig az etikai alapon nyugvó szellem az emberiség irányzója marad, addig Pauler Ákos tanításait sem porlasztja el az idő.

SZKLADÁNYI MÁRIA